

# Stavovi medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom

## The attitudes of nurses towards people with disabilities

Marija Ljubičić<sup>1</sup>, Sonja Šare<sup>2</sup>, Nina Bratović<sup>1</sup>

<sup>1</sup>Opća bolnica Zadar, Bože Peričića 5, 23000 Zadar, Hrvatska

<sup>1</sup>General Hospital Zadar, Bože Peričića 5, 23000 Zadar, Croatia

<sup>2</sup>Medicinska škola Ante Kuzmanića Zadar, Franje Tuđmana 24G, 23000 Zadar, Hrvatska

<sup>2</sup>Medical School Ante Kuzmanića Zadar, Franje Tuđmana 24G, 23000 Zadar, Croatia

### Sažetak

**Cilj:** Cilj je rada ispitati stavove medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom te utvrditi postoji li razlika u stavovima onih koje svakodnevno skrbe za osobe s invaliditetom i onih koje to rade nešto rjeđe.

**Metode:** U istraživanju je sudjelovalo 50 ispitanika. Primjenom Likertove ljestvice, komparativnom analizom distribucije frekvencija i primjenom t-testa ispituje se razlika u stavovima medicinskih sestara Centra za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov i Opće bolnice Zadar prema osobama s invaliditetom.

**Rezultati:** Rezultati ovog istraživanja pokazuju neodlučne stavove medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom koji imaju tendenciju pozitivnog usmjerenja. Pritom nema statistički značajnije razlike među ustanovama. Međutim, uočava se da među ustanovama postoji razlika u smjeru pozitivnog stava [ $p=0,044$ ], procjeni mogućnosti da osobe s invaliditetom imaju djecu [ $p=0,048$ ] i percepciji stresa u radu s osobama s invaliditetom [ $p=0,014$ ]. U tom području uočene razlike statistički su značajne.

**Ključne riječi:** osobe s invaliditetom · medicinska sestra · stav

**Kratki naslov:** Medicinske sestre i osobe s invaliditetom

### Abstract

**Aim:** The goal of this paper is to examine the attitudes of nurses towards people with disabilities, as well as to determine if there is a difference in attitude of those who take care of people with disabilities every day and those who do that less often.

**Methods:** The research included 50 examinees. By using the Likert scale, the comparative analysis of the distribution of the frequencies and the t-test, the difference of nurses in the attitude towards people with disabilities in the Centre for rehabilitation in Sv. Filip i Jakov and the General hospital Zadar is being examined.

**Results:** The results of this research show indecisive attitudes of the nurses towards people with disabilities who have a tendency to be positively oriented. There is no statistically significant difference between the institutions. But it can be noticed that there is a difference between the institutions in regards to positive attitude [ $p=0,044$ ], the estimation of the possibility that people with disabilities have children [ $p=0,048$ ] and the perception of stress in the work with people with disabilities [ $p=0,014$ ]. In that field the noticed differences are statistically significant.

**Key words:** people with disabilities · nurses · attitude

**Running head:** Nurses and people with disabilities

Received January 20<sup>th</sup> 2014;

Accepted October 20<sup>th</sup> 2014;

**Autor za korespondenciju/Corresponding author:** Marija Ljubičić, General Hospital Zadar, Bože Peričića 5, 23000 Zadar, Croatia • Fax: +385-23 50 55 65 • Tel: +385-23 50 51 05 • Fax: +385-91 477 27 65 • E-mail: marija.ljubicic@zd.t-com.hr

## Uvod / Introduction

Unatoč općeprihvaćenoj definiciji da su osobe s invaliditetom osobe „kojima se zbog bolesti, nesreće ili loših životnih uvjeta život tako izmijenio da se nisu više sposobne uključiti u sve oblike svakidašnjeg života“, porast društvene svijesti o njihovim sposobnostima pridonio je aktivnom i ravnopravnom sudjelovanju ovih osoba u društvenim zbivanjima [1, 2]. Ipak, u svijetu u kojem je ideal imati, ali ne biti, osobe s invaliditetom znatno se teže uspijevaju izboriti za svoja prava i ostvariti ravnopravno mjesto osobama zdrave populacije [3]. Sposobnosti koje posjeduju, unatoč nedostacima, osobna motivacija i samopouzdanje, uz podršku okoline, znatno olakšavaju navedeni proces. Međutim, stavovi okoline mogu imati različite, često negativne, reperkusije na navedene čimbenike. Oni mogu poticati na stvaranje

osobnih, kulturoloških, poslovnih, pravnih i arhitektonskih prepreka koje mogu dodatno otežati aktivnu participaciju ovih osoba u društvu [1]. Uključujući društvenu i individualnu percepciju, do danas znanstveno verificirani argumenti govore o utjecaju stavova na one koji nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne potrebe.

Stav je stečena spremnost reagiranja osobe prema drugim osobama, objektima ili situacijama, vlastitim idejama i postupcima te iz njega proizlazi određeno ponašanje. Direktno iskustvo utječe na formiranje stavova i njegovo usmjerenje. Gledano iz te perspektive, postoji snažna povezanost stava i ponašanja, pa na taj način stavovi znatno utječu i doprinose kvaliteti života [4].

Istraživanja stavova određenih populacija prema osobama s invaliditetom zastupljena su u socijalnim, pravnim i psihološkim djelatnostima. Primjerice, Leutar i Štambuk [2006.godina] istražuju stavove mladih, a Hižman i suradnici [2008. godina] stavove opće populacije građana prema osobama s tjelesnim invaliditetom. Na području sestrinstva u Republici Hrvatskoj [RH], ovakva istraživanja nedostatan su zastupljena. Zbog povezanosti stava i ponašanja te potencijalnog odnosa s populacijom o kojoj skrbe, važnost stavova medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom ima visok stupanj značajnosti.

Cilj je ovog istraživanja ispitati stavove medicinskih sestara/tehničara prema osobama s invaliditetom i razliku u stavovima onih koji svakodnevno skrbe za osobe s invaliditetom i onih koje to rade rjeđe. Ako razlike postoje, istražuje se jesu li razlike statistički značajne, tj. nema li statističkih dokaza da su razlike među ustanovama značajne, i/ili postoji li statistički značajna razlika među ispitanicima u odabranim ustanovama.

## Metode i ispitanici / Methods and Participants

U istraživanje je uključeno 50 ispitanika [11 medicinskih sestara Centra za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov (22%) i 39 medicinskih sestara Opće bolnice Zadar (78%)]. Uzorak je ciljan, ispitanici su uključeni iz zdravstvenih ustanova s obzirom na učestalost kontakata s osobama s invaliditetom. Istraživanje je učinjeno u vremenskom razdoblju od 20. rujna do 11. listopada 2012. godine. Uporabljjen je originalni upitnik [SMSO-upitnik sastoji se od dva dijela, i to odgovora za dobivanje općih i specifičnih podataka], konstruiran za potrebe ovog istraživanja, a modificiran prema rezultatima provedenih istraživanja stavova populacija [Leutar, Štambuk], uz dopunjavanje tvrdnji specifičnim podacima za područje zdravstvene njege. Analizom distribucije frekvencija dobivenih uporabom upitnika odgovori su bodovani Likertovom metodom [od 1 do 5]: uopće se ne slažem [1]; uglavnom se ne slažem [2]; ne mogu procijeniti [3]; uglavnom se slažem [4]; u potpunosti se slažem [5]. Statistička značajnost verificirana je uporabom t-testa.

## Rezultati / Results

Rezultati se opisuju prema općim i specifičnim karakteristikama uključenih ispitanika.

**Opće karakteristike ispitanika:** spol, stručna sprema i radni staž ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika 96% je ženskog, a 4% muškog spola. Prosječna životna dob ispitanika je 40,7 godina. Najveći broj ispitanika ima srednju stručnu naobrazbu [80%]; prvostupnici sestrinstva zastupljeni su u 18%, dok je diplomiranih medicinskih sestara 2%. Prosječna duljina radnog staža iznosila je 21,7 godina. Samo 6% ispitanika u trenutku ispitivanja pohađa studij sestrinstva.

**Specifične karakteristike ispitanika:** prikazane su dobivenim rezultatima koji obuhvaćaju mišljenje medicinskih sestara o osobama s invaliditetom, te općenitu percepciju stresa tijekom rada s ovim osobama.

Statistička značajnost dobivenih odgovora učinjena je uporabom t-testa medicinskih sestara Centra za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov [CFJ] i medicinskih sestara Opće bolnice Zadar [OBZ].

Da su osobe s invaliditetom najranjivija populacija u društvu, smatra 72% medicinskih sestara, 16% ne slaže se s tvrdnjom, 10% ne može procijeniti, a 2% nije odgovorilo. Nema znatne razlike u odgovorima među ustanovama.

Znatan broj ispitanika [42%] mišljenja je da *osobe s invaliditetom mogu dati ravnopravni doprinos društvu*, 32% se ne slaže s tvrdnjom, 22% ne može procijeniti, dok 4% ispitanika nije odgovorilo na pitanje.

Rezultati pokazuju da 46% ispitanika OBZ smatra da ove osobe mogu ravnopravno dati svoj doprinos u društvu, dok se s tvrdnjom ne slaže 54,4% ispitanika CFJ. Uočena razlika u odgovorima nije statistički značajna [ $p = 0,06$ ]. **Tablica [1]**

**TABLICA [1]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju mogu li osobe s invaliditetom dati ravnopravni doprinos društvu.

Osobe s invaliditetom ne mogu ravnopravno dati svoj doprinos društvu					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	2,73	1,18	0,520	0,060
CFJ	11	3,55	1,30		

Tvrdnja „Osobe s invaliditetom nisu sposobne samostalno donositi odluke“. S navedenom tvrdnjom ne slaže se 36% ispitanika, 34% se slaže, dok 26% ispitanika ne može procijeniti, a 4% nije odgovorilo. Međutim, usporedbom rezultata po ustanovama uočava se da 54% medicinskih sestara CFJ i 28% OBZ na navedenu tvrdnju odgovara potvrdno [uglavnom se slažem i u potpunosti se slažem]. Prosječna vrijednost u odgovorima iznosila je 2,76 za OBZ i 3,36 za CFJ. Rezultat t-testa [ $p = 0,20$ ] pokazuje da razlika u odgovorima nije statistički značajna.

Rezultati odgovora na tvrdnju „Imaju li osobe s invaliditetom drugačije osnovne ljudske potrebe od drugih ljudi“ pokazuju da se 50% medicinskih sestara slaže s navedenom tvrdnjom, 32% se ne slaže, 12% ne može procijeniti, dok 6% nije odgovorilo. Na navedeno pitanje 73% medicinskih sestara CFJ odgovara da se *slaže s navedenim*, 18% se ne slaže s time, 9% nije odgovorilo. 44% ispitanika OBZ-a istog je mišljenja kao i medicinske sestre CFJ. Suprotno navedenom, 36% medicinskih sestara OBZ-a smatra da ove osobe imaju iste potrebe kao i drugi ljudi, 15% medicinskih sestara iste ustanove ne može procijeniti, a 5% nije odgovorilo. Prosječna je vrijednost dobivenih odgovora 2,95 za OBZ i 3,90 za CFJ. Razlika među ustanovama nije statistički značajna, [t-test  $p = 0,08$ ], uzorak ispitanika s jednakim varijancama [f-test;  $p = 0,22$ ]. **Tablica [2]**

Znatan postotak ispitanika [62%] slaže se da osobe s invaliditetom *trebaju veliku količinu skrbi za svakodnevne aktivnosti*, 12% ne slaže se s tim, 22% ne može procijeniti, dok 4% nije odgovorilo. Usporedbom rezultata obiju ustanova

**TABLICA [2]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju imaju li osobe s invaliditetom drukčije osnovne ljudske potrebe od zdrave populacije.

Osobe s invaliditetom imaju drukčije osnovne ljudske potrebe od ostalih ljudi					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	2,95	1,59	0,223	0,086
CFJ	11	3,90	1,04		

va iznalazi se da medicinske sestre OBZ u većem postotku [25,6%] od medicinskih sestara CFJ [9%] nisu u mogućnosti procijeniti navedenu tvrdnju. Drugih razlika u odgovorima nema.

Analiza ponuđenih odgovora upućuje na podatak da je 46% anketiranih mišljenja da *osobe s invaliditetom ne treba sprječavati da imaju djecu*, 24% navedeno ne može procijeniti, dok se 20% ne slaže s tom tvrdnjom, a 10% se nije izjasnilo. Analizirajući odgovore uočava se razlika među ustanovama, i to 36,6% ispitanika CFJ smatra da osobe s invaliditetom ne bi trebale imati djecu, dok se s time ne slaže 51% medicinskih sestara OBZ. Znatna razlika vidljiva je i u odgovorima „ne mogu procijeniti“. Iznalazi se da medicinske sestre OBZ-a u većem postotku [28,2%] nisu u mogućnosti procijeniti, dok je to slučaj samo u 9% ispitanika CFJ. Uporabom t-testa [ $p = 0,04$ ] verificira se da postoji statistički značajna razlika. **Tablica [3]**

**TABLICA [3]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju treba li osobe s invaliditetom sprječavati da imaju djecu.

Trebalo bi ih sprječavati da imaju djecu					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	2,30	1,29	0,405	0,048
CFJ	11	3,38	1,49		

Tvrdnju da *osobe s invaliditetom ne bi trebale biti izdvojene iz zajednice* podupire 82% medicinskih sestara, 6% anketiranih smatra da trebaju biti smještene u institucije, 8% ne može procijeniti, a 4% nije odgovorilo. Ne postoji statistička značajnost između ispitanika dviju ustanova.

Da se o njima stalno brinu članovi njihove obitelji mišljenja je 54% anketiranih, dok se s navedenim ne slaže 20%, 22% ne može procijeniti i 4% je neodgovorenih. Analizom rezultata po ustanovama uočava se stanovita razlika u odgovorima „ne slažem se“. Medicinske sestre CFJ u znatno većem postotku [45,5%] od medicinskih sestara OBZ-a [12,8%] ne slažu s time da se za takve osobe stalno brinu članovi obitelji. Vidljiva je i razlika u odgovorima na „ne mogu procijeniti“, pri čemu ispitanici OBZ-a u većem postotku [25,6%] od ispitanika CFJ [9,1%] nisu u mogućnosti procijeniti tvrdnju. Rezultat t-testa [ $p = 0,13$ ] pokazuje kako razlika u odgovorima nije statistički značajna. **Tablica [4]**

**TABLICA [4]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju trebaju li se za osobe s invaliditetom stalno brinuti njihovi članovi

Za osobe s invaliditetom stalno se brinu članovi njihove obitelji					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	3,51	1,13	0,949	0,131
CFJ	11	2,91	1,08		

Da je *rad s osobama s invaliditetom iznimno stresan*, smatra 34% ispitanika, dok se 50% ne slaže s tvrdnjom, 14% je neodlučno, a 2% nije odgovorilo.

Analizirajući rezultate po ustanovama, iznalazi se da je rad s osobama s invaliditetom iznimno stresan za samo 9% medicinskih sestara CFJ. Čak 73% medicinskih sestara CFJ ne smatra takav rad stresnim. Rezultati OBZ-a znatno se razlikuju. Znatna broj medicinskih sestara OBZ-a [42%] rad s ovim osobama smatra stresnim, 45% ispitanika nema takvo mišljenje, a 13% ne može procijeniti. Prosječna vrijednost [2,92 za OBZ i 1,82 za CFJ]. Rezultati t-testa [ $p = 0,01$ ] iznalaze da je razlika u odgovorima između ustanova statistički značajna. **Tablica [5]**

**TABLICA [5]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju da je rad s osobama s invaliditetom iznimno stresan.

Rad s osobama s invaliditetom iznimno je stresan					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	2,92	1,29	0,539	0,014
CFJ	11	1,82	1,03		

Kod 32% ispitanika *rad s osobama s invaliditetom pobuđuje osjećaj sažaljenja*. Kod 42% se taj osjećaj ne javlja, 20% ne može procijeniti, a 6% je neodgovorenih. U 63% ispitanika CFJ-a ne pojavljuje se osjećaj sažaljenja prema ovim osobama, dok njih 18% ima taj osjećaj. Kod ispitanika OBZ-a rad s osobama s invaliditetom izaziva osjećaj sažaljenja u 36% medicinskih sestara, 39% nema taj osjećaj, 21% ne može procijeniti, a 5% je neodgovoreno t-test [ $p = 0,07$ ]. Ne postoji statistička značajnost u odgovorima.

Čak 74% medicinskih sestara rad s osobama s invaliditetom ne smatra *besperspektivnim*, 16% ne može procijeniti, a 6% nije odgovorilo. Samo 4% ispitanika takav rad smatra *besperspektivnim*.

O tvrdnji „*Vaša su iskustva u radu s osobama s invaliditetom negativna*“, rezultati pokazuju da se 86% ispitanika ne slaže s tom tvrdnjom te smatra kako su njihova iskustva pozitivna, 12% ne može procijeniti, a samo 2% anketiranih imalo je negativna iskustva. U analizi dviju ustanova iznalazi se da 100% ispitanika CFJ i 82,1% ispitanika OBZ-a ima pozitivna iskustva. Postotak [15,4 %] ispitanika OBZ-a ne može procijeniti.

jeniti, a 2,6% njih ima negativna iskustva s osobama s invaliditetom. Prosječna vrijednost u odgovorima iznosila je 1,54 za OBZ i 1,18 za CFJ.

Usporedbom prosječnih vrijednosti iznalazi se da su stavovi prema osobama s invaliditetom u objema ustanovama pozitivno usmjereni, ali je pozitivno usmjerenje u medicinskih sestara CFJ značajnije. Iznalazi se da je odstupanje od prosjeka veće u OBZ-u. Uporabom f-testa [ $p = 0,016$ ] iznalazi se da se radi o uzorcima s različitim varijancama u odgovorima. Rezultati t-testa [ $p = 0,044$ ] verificiraju da je razlika u odgovorima statistički značajna. Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između ispitanika dviju zdravstvenih ustanova. Medicinske sestre CFJ-a imaju pozitivniji stav prema osobama s invaliditetom. **Tablica [6]**

**Tablica [6]** Mišljenja ispitanika u odnosu na tvrdnju da su iskustva u radu s osobama s invaliditetom negativna.

Vaša su iskustva u radu s osobama s invaliditetom negativna					
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	1,56	0,84	0,016	0,044
CFJ	11	1,18	0,38		

U analizi stupnjevanja prema Likertovoj ljestvici u odgovorima na sve ponuđene tvrdnje, iznalazi se da je prosječna vrijednost 2,73 za OBZ i 2,77 za CFJ, [median 3,00 za OBZ i 3,25 za CFJ], što odgovara stupnjevanju „ne mogu procijeniti“. Rezultati t-testa [ $p = 0,91$ ] pokazuju da nema statistički značajne razlike u odgovorima između ustanova. Verificira se da nema razlike između medicinskih sestara OBZ-a i CFJ-a, tj. ispitanici u dvije zdravstvene ustanove pokazuju neodlučne stavove prema osobama s invaliditetom. **Tablica [7]; Slika [1]**

**Tablica [7]** Usporedba dobivenih odgovora iz ispitivanih zdravstvenih ustanova.

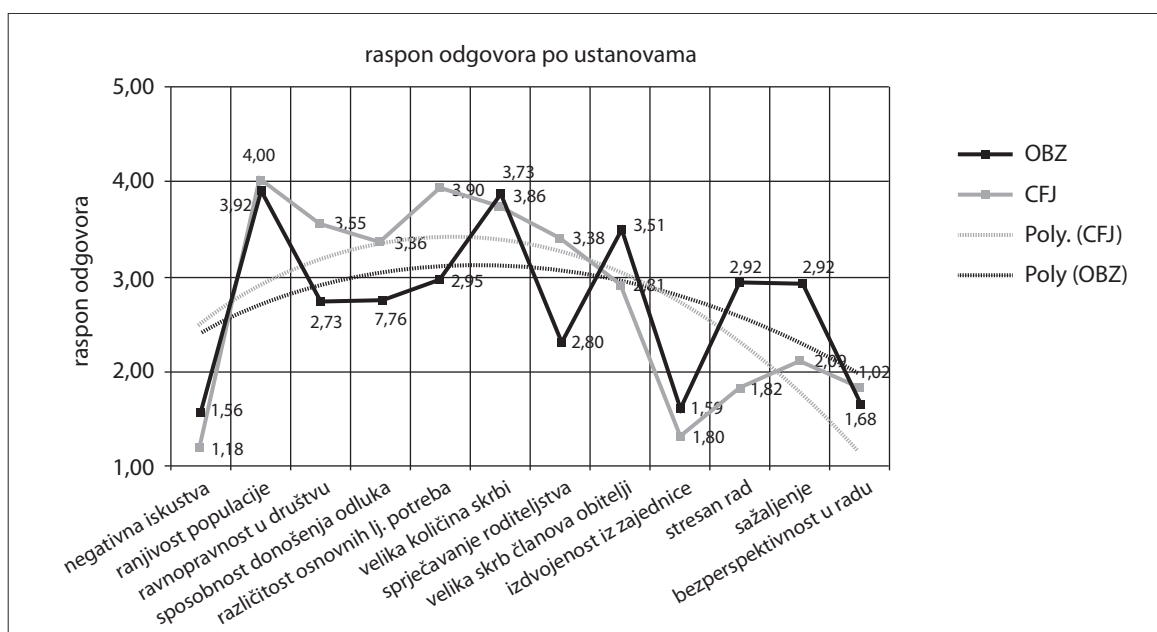
USTANOVA	Broj ispitanika [N]	Median [Me]	Srednja vrijednost [M]	Standardna devijacija [SD]	F test [p]	T test [p]
OBZ	39	3,00	2,73	0,20	0,476	0,914
CFJ	11	3,25	2,77	0,27		

## Rasprava/Discussion

Rezultati do danas provedenih istraživanja pokazuju da, kada stav proizlazi iz direktnog iskustva s objektom stava, postoji veća konzistencija između stava i ponašanja, veća perzistencija takvog stava u vremenu te njegova otpornost na promjene, u odnosu na stav formiran indirektnim iskustvom s objektom stava [4].

Rezultati pokazuju da medicinske sestre osobe s invaliditetom smatraju najranjivijom populacijom u društvu [72%] koja ne može samostalno donositi odluke [34%]. Unatoč navedenom, u provedenom istraživanju 46% ispitanika OBZ-a smatra da one mogu ravnopravno dati svoj doprinos društvu, dok se s tim ne slaže 54,4% ispitanika CFJ. Uočena razlika u odgovorima nije statistički značajna [ $p = 0,06$ ], iako je u 94% dobivenih odgovora moguće potvrditi da rezultat nije slučajna. Navedeni rezultat može se protumačiti kao posljedica trajnog kontakata s ovim osobama, suočavanja s teškim oblicima invaliditeta i prolongiranom institucionalnom skrbi, što je izraženo u medicinskih sestara CFJ, a nije slučaj u medicinskih sestara OBZ-a.

Statistički značajna razlika u mišljenju medicinskih sestara CFJ i OBZ u svezi s roditeljstvom osoba s invaliditetom naglašava neodlučnost ispitanika. Ispitanici OBZ-a u odnosu na navedenu tvrdnju neodlučniji su od ispitanika CFJ-a. Međutim, budući da je do danas objavljenih studija o mišlje-



**Slika [1]** Distribucija odgovora ispitanika iz dviju ispitivanih zdravstvenih ustanova.

nju medicinskih sestara o roditeljstvu osoba s invaliditetom vrlo malo, dobivene rezultate potrebno je kritički objašnjavati, i to zbog ograničenja studije, tj. zbog veličine uzorka, i zbog potrebe za razmatranjem okolnosti, stupnja invaliditeta osobe i drugih socijalnih čimbenika.

U analiziranju rezultata koji ispituju percepciju osnovnih ljudskih potreba, iznalazi se da mnoge medicinske sestre misle da su zbog specifičnosti kliničkog stanja i veće potrebne skrbi, osnovne ljudske potrebe ovih osoba različite od potreba drugih ljudi. Navedeno može proizlaziti iz nedovoljne formalne edukacije, budući da se tijekom nje naglašava da svi ljudi imaju iste osnovne ljudske potrebe. To je, međutim, samo pretpostavka jer podaci istraživanja navedenog područja kod studenata sestrinstva koji bi mogli korelirati s podacima dobivenima u ovom istraživanju nisu zamijećeni u objavljenoj literaturi. Navedeno zahtijeva daljnja istraživanja kako bi se dobio uvid u razliku stupnja razine znanja prije i nakon edukacije na ovom području sestrijske prakse.

Virginia Henderson u svojoj knjizi *Osnovna načela zdravstvene njege* navodi da svi ljudi imaju iste osnovne ljudske potrebe, ali se one zadovoljavaju na različite načine [5]. Ovo istraživanje ne potvrđuje da su medicinske sestre u potpunosti upućene u osnovna načela zdravstvene njege u tom smislu. Rezultati, 73% medicinskih sestara CFJ-a i 44% medicinskih sestara OBZ-a, potvrđuju da medicinske sestre neovisno o iskustvu i učestalosti kontakata nemaju specifična znanja o spomenutom. Njihova saznanja o tome da se potrebe razlikuju ovisno o stupnju samostalnosti i načinu na koji osoba potrebu može i treba zadovoljiti, također je potrebno ispitati.

U posljednjih nekoliko desetljeća naglašava se realna potreba za integracijom osoba s invaliditetom. Međutim, taj trend često je udružen s osjećajem sažaljenja. Nerijetko je naglašena i potreba za izdvajanjem iz zajednice, što kod medicinskih sestara u ovom istraživanju nije prisutno. Podaci iz literature koji upućuju na takve rezultate, odnose se na istraživanje stavova građana RH o osobama s invaliditetom. U odnosu na rezultate provedenog istraživanja, postoje odstupanja u odgovorima. Naime, čak 34% građana smatra da osobe s invaliditetom treba izdvojiti iz zajednice, dok to drži samo 6% medicinskih sestara u ovom istraživanju [6]. Osim toga, rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da medicinske sestre ne sažalijevaju ove osobe, što znači da ih smatraju ravnopravnima, poštuju i uvažavaju njihove mogućnosti aktivne participacije u društvu.

Unatoč sve većoj društvenoj osjetljivosti, određeni broj osoba, a posebno osobe s težim oštećenjima, bivaju smještene u institucije, prepuštene na brigu stručnjacima, a ponekad i zaboravljene od članova obitelji. Rezultati pokazuju da medicinske sestre smatraju da osobe s invaliditetom trebaju biti u krugu obitelji. Međutim, kako je vidljivo iz rezultata koji pokazuju participiranje članova obitelji, medicinske sestre CFJ-a pokazuju neslaganje s time da se o ovim osobama stalno brinu članovi obitelji. Može se pretpostaviti da je takva percepcija rezultat njihova svakodnevnog iskustva i puno rjeđih posjeta članova obitelji ovim osobama, nego što je to slučaj u bolnicama akutnog tipa poput OBZ-a. Medicinske sestre OBZ-a nemaju tako snažan

uvid u institucionalni smještaj kao što to imaju medicinske sestre CFJ. One smatraju da se članovi obitelji stalno brinu za osobe s invaliditetom ili to u većem postotku nisu u mogućnosti procijeniti. Budući da ove osobe u bolnicu najčešće dolaze u pratnji članova obitelji, viđenje medicinskih sestara OBZ-a o aktivnostima članova obitelji u potpunosti je razumljivo. Također, u fazi utvrđivanja potreba za zdravstvenom njegom, prikupljanje podataka od članova obitelji osigurava potpuniju socijalnu anamnezu i zadovoljavanje afilijativnih potreba koje se najkvalitetnije mogu ostvariti u obiteljskom okruženju [7].

Rezultati pokazuju da medicinske sestre koje svakodnevno rade s osobama s invaliditetom taj rad ne doživljavaju stresnim, za razliku medicinskih sestara koje nisu u stalnoj interakciji s takvim pacijentima. Točnije, 42% medicinskih sestara OBZ-a smatra taj rad stresnim, a samo 9% medicinskih sestara CFJ-a. Ta razlika među ustanovama je statistički značajna [ $p = 0,014$ ]. Relativno visok postotak u medicinskih sestara OBZ-a može se protumačiti njihovom snažnijom percepcijom o teškim oštećenjima ovih osoba. Niža razina stresa u medicinskih sestara CFJ prisutna je zato što su medicinske sestre u stalnoj interakciji s tim osobama te su se prilagodile radnim uvjetima i čestim kontaktima s osobama s invaliditetom. Za pretpostaviti je da se usmjeravaju više na njihove sposobnosti nego na samo oštećenje.

U ispitivanju smjera stavova medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom rezultati pokazuju kako najveći broj medicinskih sestara ima pozitivna iskustva u radu s njima [86%]. Statistički značajna razlika među odgovorima dviju ustanova [ $p = 0,044$ ] pokazuje da istaknuto pozitivno iskustvo u 100% medicinskih sestara CFJ nije slučajno u odnosu na medicinske sestre OBZ, već je rezultat svakodnevnih intenzivnijih susreta s osobama s invaliditetom. Navedeno potvrđuju Slevin i Sines u istraživanju stavova medicinskih sestara prema osobama s invaliditetom. Oni naglašavaju da češći kontakt medicinskih sestara s tim osobama rezultira pozitivnijim stavovima prema njima, ali i da medicinske sestre s većim stupnjem obrazovanja imaju veći stupanj razumijevanja [8].

Istraživanja stavova drugih populacija prema ovim osobama jednim dijelom potvrđuju opće pozitivno usmjerenje društvenih stavova. Preciznije, Leutar i Štambuk, ispitujući stavove mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom, navode da mladi nemaju ni pozitivne ni negativne stavove, ali idu prema pozitivnom usmjerenju, dok studenti imaju pozitivne stavove [9]. Razlike u stavovima mladih i medicinskih sestara u smislu generacijske [dobne] razlike, a shodno tome i razine iskustva u kontaktima s osobama s invaliditetom, u potpunosti su razumljive. Navedeno možemo potkrijepiti i time da medicinske sestre, osim iskustva u radu, imaju i veću socijalnu osjetljivost s obzirom na prirodu zanimanja. To, međutim, ne mora biti eksplicitno izraženo. Tako na primjer, Hižman i suradnici koji u ispitivanju stavova građana Republike Hrvatske nisu u razmatranje uzeli iskustvo s osobama s invaliditetom, ipak upućuju na pozitivan trend prema tim osobama, ali i želju za većom integracijom i otklanjanjem prepreka u društvu [6]. Budući da su stavovi građana, studenata i medicinskih sestara pozitivno usmjereni, može se pretpostaviti da su stavovi na društvenoj razini također usmjereni pozitivno.

Iako su medicinske sestre izrazile pozitivna iskustva u radu s osobama s invaliditetom, ipak se uočava da pokazuju stanovitu suzdržanost u iznošenju mišljenja o osobama s invaliditetom. Rezultati su slični u obje ustanove te nema razlike u stavovima prema osobama s invaliditetom između medicinskih sestara, unatoč različitom radnom iskustvu.

## Zaključak / Conclusion

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna razlika u smjeru pozitivnog stava prema osobama s invaliditetom. Točnije, ispitanici CFJ-a imaju naglašeniji smjer pozitivnog stava. Također, razlika se uočava i u procjeni mogućnosti da osobe s invaliditetom imaju djecu, pri čemu ispitanici OBZ-a u većem postotku nisu sposobni navedeno procijeniti. Statistički značajna razlika uočena je i u percepciji stresa u radu s osobama s invaliditetom, jer ispitanici CFJ-a taj rad, za razliku od ispitanika OBZ-a, ne smatraju stresnim. Rezultati istraživanja verificiraju da medicinske sestre imaju neodlučne stavove prema osobama s invaliditetom, s tendencijom pozitivnog usmjerenja. Pritom među medicinskim sestrama koje svakodnevno skrbe za osobe s invaliditetom i onih koje to rade rjeđe nema statistički značajnije razlike.

## Literatura / References

- [1] Ljubičić M. Zdravstvena njega osoba s invaliditetom. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014.
- [2] Ujedinjeni Narodi. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. 1975.
- [3] Keserović S, Rožman J. Razlike u stavovima slijepih osoba i zdravstvenih djelatnika o statusu slijepih osoba u društvu. *Sestrinski glasnik* 2013; 18: 133-141.
- [4] Brumini Marić G. Stav zdravstvenih djelatnika prema postupku informatizacije bolničkih ustanova. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007.
- [5] Henderson V. Osnovna načela zdravstvene njege. Zagreb: Hrvatska udruga za sestričku edukaciju, 1994.
- [6] Najman Hižman E, Leutar Z, Kancijan S. Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom unijom, *Socijalna ekologija* 2008; 17: 71-93.
- [7] Fučkar G. Proces zdravstvene njege. Zagreb: Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1992.
- [8] Slevin E, Sines D. Attitudes of nurses in a general hospital towards people with learning disabilities: influences of contact, and graduate-non-graduate status, a comparative study. *Journal of Advanced Nursing* 1996; 24: 1116-1126.
- [9] Leutar Z, Štambuk A. Stavovi mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom. *Revija za sociologiju* 2006; 37: 91-102.